

امری اساسی و ضروری است (نلر، ۱۳۹۵: ۶۸ و گوتک، ۱۳۹۵: ۳۹۶). بنابراین در تعلیم و تربیت باید بر دانش‌های و مهارت‌های بنیادی تمرکز داشت (Moss & Lee, 2010: 38). در جریان تدریس و یادگیری در کلاس درس، برخی از بنیادگرایان به روان‌شناسی تربیتی روی می‌آورند اما برخی دیگر اعتماد کمتری به آن دارند و تازمانی که یافته‌های روان‌شناسی تربیتی جنبه علمی اصیل نیابند با شک چشمگیری بدان می‌نگرند (نلر، ۱۳۹۵: ۶۹).

اگرچه موضع ماهیت‌گرایی تاریخچه‌ای طولانی دارد (گوتک، ۳۹۶: ۳۹۵۹۹۷) و گروهی آغازگری آن را از لحاظ فلسفی و تربیتی به افلاطون نسبت داده‌اند (Magrini, 2009: 5) اما در مقام جنبشی در آموزش و پرورش مربوط به دهه ۱۹۳۰ م (نلر، ۱۳۹۵: ۶۸)، و به‌منزلهٔ دکترین در آموزش و پرورش، محصول ۱۹۳۸ م در اجلاس انجمن ملی آموزش و پرورش آمریکا است (گوتک، ۳۹۶: ۱۳۹۵). هرچند سابقه این فلسفه در تعلیم و تربیت به اندازه تاریخ آمریکا است، اما به‌منزلهٔ مفهوم در فلسفه آموزش و پرورش در دهه ۱۹۳۰ م از سوی «ویلیام چندلر بیگلی»^{۱۰} عمومیت پیدا کرد (Dhawan, 2005: 72; Altenbaugh, 1999: 13; Urban, 2013: 16).

هرچند ماهیت‌گرایی با هر دو فلسفه ایده‌آلیسم و رئالیسم پیوند دارد (Tan, 2006: 32; Zirhlioğlu & Yayla, 2016: 2112)، اما سرچشمه ماهیت‌گرایی را ایده‌آلیسم دانسته‌اند (شعاری‌نژاد، ۱۳۸۶: ۳۹۶). توجه به فرصت جهت اندیشیدن، تأکید بر معیارها در ارزشیابی‌های اخلاقی، و تمرکز بر روش‌های تدریس تفکر محور (شعاری‌نژاد، ۱۳۸۶: ۳۹۷) از مواردی هستند که در هر دو رویکرد مطرح شده‌اند و آبخواری ماهیت‌گرایی از ایده‌آلیسم را بیشتر عیان می‌سازند. از عوامل نمایان‌شدن ماهیت‌گرایی در

Essentialism

ماهیت‌گرایی از واژه ماهیت گرفته شده است (Uzun, 2014: 619) و نشان‌دهنده باور فلسفی به ماهیت واقعی^۲ پدیده‌هاست (Smith, 2012: 331). از لحاظ فلسفی، ماهیت‌گرایی به صفات^۳ و دارایی‌های^۴ موجود از منظر ماهوی بودن یا ماهوی نبودن می‌پردازد (Mtthews, 1990: 251 & Yablo, 1998). این مفهوم که در فارسی به بنیادگرایی نیز ترجمه شده است، متفاوت با نظریه اصالت ماهیت در تقابل با اصالت وجود مطروح در فلسفه ایرانی اسلامی است (گوتک، ۱۳۹۵: ۳۹۴). همچنین باید بین این مفهوم و مفهوم «بنیادگرایی دینی»^۵ مذکور در ادبیات سیاسی و دینی تفاوت قائل شد. ماهیت‌گرایی در تعلیم و تربیت نیز بر تمرکز بر «بنیادها و ایده‌های اساسی»^۶ (Ozmon & Johnson, 1967: 10) اشاره دارد. ماهیت‌گرایی، انسان را موجودی اجتماعی و فرهنگی در نظر می‌گیرد (Zirhlioğlu & Yayla, 2016: 2112)؛ موجودی که جهت حیات در زندگی اجتماعی نیازمند دانش و مهارت است. این نگاه فلسفی، قائل به دانش پایدار (Kumral, 2014: 525)، علمی و بنیادی (Gerstein, 2014: 85) است؛ بر همین اساس در تربیت انسان، دانش و مهارت پایدار، علمی و بنیادی محور قرار می‌گیرد. ماهیت‌گرایی در تربیت رویکردی است که شعار مهم آن «بازگشت به بنیادها»^۷ است (Dhawan, 2005: 72). بر اساس دیدگاه ماهیت‌گرایی، پاسداشت، انتقال و یادگیری امور و عناصر بنیادی یا ماهوی

1. Essence
2. Real Essence
3. Attribute
4. Properties
5. Religious fundamentalism
6. essential or basic ideas
7. Back to Basics

8. George Frederick Kneller
9. Gerald Lee Gutek
10. William Chandler Bagley

آموزش و پرورش باید به رویکردهای یادگیرنده محور افراتی (بلاغت، ۱۳۹۲، الف، ص ۵۲) نیز اشاره داشت؛ رویکردهایی چون پیشرفت‌گرایی که در واکنش به آن، پرسش‌هایی متعددی را از طرف ماهیت‌گرایان به وجود آورد (Blanford, 2010: 12؛ نلر، ۱۳۹۵: ۶۸ و ۶۷).

ماهیت‌گرایی با نمایندگانی چون «ویلیام چندلر بیگلی»، «توماس بریگس»^۱، «فریدریک برید»^۲، «ایساک ال کندل»^۳ (نلر، ۱۳۹۵: ۶۸)، «کلیفتون فادیمان»^۴، و «آرتور بستور»^۵ (گوتک، ۱۳۹۵: ۳۹۵ و ۳۹۶) قابل شناسایی است. در ادبیات این حوزه، «ویلیام چندلر بیگلی» نامی معروف و نماینده‌ای مرجوع است (Urban, 2013: 19; Blanford, 2010: 12).

بیشتر در دهه ۱۹۳۰ م فعالیت‌های بیگلی در حوزه ماهیت‌گرایی با مقاله مشهور «برنامه ماهیت‌گرا برای پیشرفت آموزش و پرورش امریکا»^۷ (Bagley, 1938: 242-256) پیوند خورده است. او در این مقاله، بیش از هر چیز بر بنیادهای ضروری در آموزش و پرورش به‌ویژه سه مهارت بنیادی خواندن، نوشتن و حساب کردن تأکید می‌کند (Moss & Lee, 2010: 36). بر اساس دیدگاه بیگلی، نظام تربیتی باید تلاش خود را در جهت تربیت و رشد شهروندانی مفید معطوف دارد (Blanford, 2010: 12).

همان‌طور که اشاره شد، ماهیت‌گرایی از جهاتی با هر دو مکتب ایده‌آلیسم و رئالیسم مرتبط است. از آن‌جا که در تربیت با موضوع «ایده عمومی و دائمی»^۸ بر دانش پایدار تأکید دارد با آرمان‌گرایی و در آن‌زمان که جهت درک مفاهیم و واقعیات بر دنیای عینی اطراف متمرکز می‌شود با رئالیسم نسبت ایجاد می‌کند (Tan, 2006: 32). ماهیت‌گرایی در واقع

پاسخی بوده است علیه رویکردهایی همانند پراگماتیسم^۹ (Blanford, Moss & Lee, 2010: 38) و پیشرفت‌گرایی^{۱۰} (Blanford, 2010: 12) که مدعی کودک محوری و انعطاف‌پذیری در تعلیم و تربیت بوده‌اند. ماهیت‌گرایان علیه آن چیزی که آن را زیاده‌روی‌های آموزش و پرورش پیشرفت‌گرا می‌نامیدند، تأکید داشتند که وظیفه نخستین آموزش و پرورش رسمی عبارت است از: پاسداری و انتقال عناصر بنیادی یا ماهوی فرهنگ بشری (گوتک، ۱۳۹۵: ۳۹۶).

به‌طور رسمی ماهیت‌گرایی به هیچ آیین فلسفی مربوط نیست ولی با دیدگاه‌های فلسفی گوناگونی سازگار است. بر همین مبنا، ماهیت‌گرایان جبهه متحدی ندارند و هر کدام هواخواه فلسفه‌های متفاوتی هستند (نلر، ۱۳۹۵: ۶۸)؛ هرچند در بیان مواضع ماهیت‌گرایی خود انسجام دارند (گوتک، ۱۳۹۵: ۳۹۸). ماهیت‌گرایی با «پایدارگرایی»^{۱۱} نیز اشتراکات و افتراقاتی دارد. با وجود اشتراک نظر فلسفی در مورد امور و چیزهای مطلق و پایدار و تعلیم و تربیت مبتنی بر دانش پایدار و برتر مانند ادبیات (Moss & Lee, 2010)، ماهیت‌گرایی همانند پایدارگرایی به‌طور کامل پیشرفت‌گرایی را رد نمی‌کند^{۱۲} (نلر، ۱۳۹۵: ۶۸). در اهداف آموزش و پرورش، ماهیت‌گرایی بر «دانش برای عملکرد»^{۱۳} اهمیت قائل است در حالی که پایدارگرایی بر رشد ذهنی و اخلاقی تأکید دارد. در برنامه درسی نیز ماهیت‌گرایی بر مهارت‌های بنیادی تمرکز دارد، در حالی که پایدارگرایی بر «اندیشه‌های باستان»^{۱۴} توجه دارد (Harmon & Jones, 2005: 47).

9. Pragmatism
10. Progressivism
11. Perennialism

۱۲. هرچند انتقادات جدی نیز بر آن وارد می‌کند. برای مثال معتقد است که پیشرفت‌گرایی، دانش‌آموزان را فی‌البداهه به حل مسئله فرا می‌خواند در حالی که آنها در ابتدا، چیزی از مسئله نمی‌دانند و دانشی در مورد آن ندارند (Tupas & Pendon, 2016: 392)؛ همچنین در این زمینه مراجعه شود به گوتک، ۱۳۹۵: ۴۰۴.

13. Knowledge to function
14. Classic Idea

1. Thomas Bridges
2. Frederick Breed
3. Isaac Leon Kandel

۴. فادیمان، آموزش و پرورش بنیادی را نام دیگر آموزش و پرورش ماهیت‌گرایی می‌داند (گوتک، ۱۳۹۵: ۳۹۵).

5. Clifton Fadiman
6. Arthur Bestor
7. An essentialist's platform for the advancement of American education
8. Universal and Permanent Idea

با وجود دقت و انسجام مواضع ماهیت‌گرایان در امریکا (به‌ویژه در اصول)، این رویکرد چندان مورد استقبال دانشکده‌های علوم تربیتی، برنامه‌های تربیت دبیر و ادبیات حرفه‌ای آموزش و پرورش قرار نگرفت و برای مدتی یا فراموش شد و یا به طرح در کتب تاریخی تقلیل یافت. موضع آموزش و پرورش ماهیت‌گرا بار دیگر از ۱۹۵۰ م و در جنبش تجدید حیات آموزش و پرورش بنیادی و با افرادی چون «آرتور بستور»، «ماکس رافرتی»، و «هایمن ریک‌آور» در انتقاد نظریه تربیتی «سازگاری زندگی» ظهور کرد. در دهه ۱۹۵۰ م بستور با انتشار دو اثر کویرهای آموزش و پرورش ۶ و اعاده یادگیری ۷، و با انتقاد از وضعیت آموزش و پرورش امریکا به علت تنزل معیارها و نحوه انتخاب شغل معلمی، زمینه تشکیل شورای آموزش و پرورش بنیادی ۸ را به وجود آورد (گوتک، ۱۳۹۵: ۳۹۸ - ۴۰۰).

براساس دیدگاه ماهیت‌گرایی، انسان از زمان تولد هیچ اطلاعات و دانشی ندارد و باید این اطلاعات و دانش را از طریق روش استدلالی و از ساختارهای فرهنگی و تاریخی کسب کند. اطلاعات و دانشی که از طریق استدلال به دست می‌آید، حقیقت مطلق است و وظیفه مدرسه انتقال این حقیقت به دانش آموزان است (Zirhlioğlu & Yayla, 2016: 2112). در تعلیم و تربیت ماهیت‌گرا، مفاهیمی چون بنیادهای دانش علمی، رشد ذهنی، استدلال، رشد شخصیت، وطن پرستی و درک فرهنگ مشترک بسیار اهمیت دارد؛ بر همین مبنا، هدف تعلیم و تربیت این است که دانش‌آموزان، «هسته مشترک ۹» یا اطلاعات، دانش و مهارت بنیادی مورد نیاز را فرا بگیرند و از این طریق ویژگی شهروندی خود را ارتقا دهند (Acquah, Adjei, & Mensah, 2017: 2-3).

با وجود این، بیشترین اشتراک آنها در تربیت، در نقش معلم در فرایند یاددهی - یادگیری به مثابه «عرضه کننده» ۱ است (Harmon & Jones, 2005: 47) و در این راستا جهت بازگرداندن نقش و اهمیت معلم در کلاس درس تلاش می‌کنند (Moss & Lee, 2010; Harmon & Jones, 2005: 47). ماهیت‌گرایی هم‌صدا با پایدارگرایی، موضع یادگیرنده محوری پیشرفت‌گرایی در آموزش و پرورش را مردود می‌داند و بر نقش معلم در امر یاددهی و یادگیری تأکید دارد (Moss & Lee, 2010: 38). ماهیت‌گرایی همانند پایدارگرایی، خواهان این است که محتوای درس در کانون جریان تعلیم و تربیت قرار گیرد؛ اما با پایدارگرایی با این نظر که این محتوا را حقایق ابدی در «آثار بزرگ ۲» در نظر می‌گیرد، موافق نیست. براساس نظر ماهیت‌گرایان، این آثار را نه به خاطر خود آنها، بلکه به قصد ارتباط با واقعیات کنونی باید مورد استفاده قرار داد (نلر، ۱۳۹۵: ۶۹).

ماهیت‌گرایان در چهار اصل اساسی توافق نظر دارند:

۱. سخت‌کوشی در یادگیری و اهمیت محتوای درسی به جای علایق آنی کودک؛ ۲. تأکید بر معلم به جای دانش آموز، ۳. اهمیت تجربه نژاد و میراث فرهنگی به جای تجربه فرد، و ۴. تأکید بر روش‌های کهن انضباط ذهنی.

با وجود این، ماهیت‌گرایان جبهه متحدی ندارند و هر کدام هواخواه دیدگاه‌های گوناگونی هستند و در این مورد تاحدی پیش می‌روند که گاهی در زمینه ماهیت و ارزش نهایی تربیت نیز همسو نیستند (نلر، ۱۳۹۵: ص ۶۹ - ۷۰). این امر گاهی استقلال ماهیت‌گرایی را نیز به خطر می‌اندازد؛ به‌ویژه زمانی که افرادی چون «هایمن ریک‌آور ۳» از دانش به سبب خود دانش حمایت می‌کنند (نلر، ۱۳۹۵: ۷۲).

4. Max Rfferety
5. Life Adjustment
6. Educational Wasteland
7. The Restoration of Learning
8. Council for Basic Education
9. Common Core

1. Lecturer
2. جهت اطلاعات بیشتر در این زمینه مراجعه شود به بلاغت، ۱۳۹۲، ب.
3. Hayman Rickover

یادگیری بر «واقعیات بنیادی یا ماهوی ۲» تأکید می‌کند (Tan, 2006: 32 - 33). به صرف اینکه ماهیت‌گرایی نقش مدرسه را از لحاظ آکادمیک تعریف می‌کند، مفهوم آکادمیک به‌طور خاصی به مهارت‌های بنیادی و موضوعات فکری اطلاق می‌شود. هرچند مدرسه بخشی از بافت اجتماعی است اما مسائل اجتماعی نباید وظیفه آکادمیک مدرسه را تغییر دهد و معلم را از وظیفه اصلی خود یعنی وظیفه آکادمیک بازدارد؛ هرچند شناخت مسائل اجتماعی به معلم و مدرسه در انجام وظایف آکادمیک‌شان کمک خواهد کرد. مدارس و معلمان با آموزش معرفت مدنی، افرادی را پرورش می‌دهند که این افراد بعدها خواهند توانست با خرد پرورش یافته خود به جامعه و حل مسائل آن کمک کنند (گوتک، ۱۳۹۵: ۴۰۸ - ۴۰۹).

کتاب‌شناسی

بلاغت، سیدرضا (الف). (۱۳۹۲) دموکراسی و تعلیم و تربیت: چیستی و چگونگی نقش تعلیم و تربیت در ترویج دموکراسی. تهران: آوای نور.
 بلاغت، سیدرضا (ب). (۱۳۹۲) فرهنگ و تعلیم و تربیت. شیراز: نوید.
 شعاری‌نژاد، علی اکبر. (۱۳۸۶) فلسفه آموزش و پرورش. تهران: امیرکبیر.
 گوتک، ج. ال. (۱۳۹۵) مکاتب فلسفی و آراء تربیتی، ترجمه محمدجعفر پاک‌سرشت. تهران: سمت.
 نلر، جی اف. (۱۳۹۵) آشنایی با فلسفه آموزش و پرورش، ترجمه فریدون بازرگان دیلمقانی. تهران: سمت.

Acquah, A [et al]. (2017) "School of Thoughts of the Essentialist Philosophers on the Aims of Education, Role of Education and the Focus of Education: Implications for Curriculum Development and Practice in Ghana". Journal of Philosophy, Culture and Religion, Vol. 32.
 Altenbaugh, Richard J. (1999) Historical Dictionary of American Education. Westport: Greenwood Publishing Group.
 Bagley, W. C. (1938) "An essentialist's platform for the advancement of American education", Educational Administration and Supervision, Vol. 24.
 Blanford, L. (2010) "An Examination of Essentialism and No Child Left Behind: Creating Excellence in America?", The College of DuPage Anthology of Academic Writing Across

نظام ماهیت‌گرایی، دانش‌آموزان برای اینکه بتوانند از یک سطح به سطح دیگر ارتقا یابند باید بر اطلاعات و فنون بنیادی سطح موجود تسلط پیدا کنند. ماهیت‌گرایان می‌گویند که کلاس درس باید معلم محور باشد. این معلم و مدیر است که تصمیم می‌گیرد که چه محتوایی جهت آموزش مهم است و در این راستا علایق دانش‌آموزان کمترین نقش را خواهد داشت (Gerstein, 2014: 85) و به‌علت تأکید بر دانش پایدار، بر نقش معلم در انتقال این دانش تأکید دارند (Kumral, 2014: 525)؛ بر همین اساس، جذب محتوای درسی مقرر در کانون جریان آموزش و پرورش قرار دارد (نلر، ۱۳۹۵: ۷۱). به‌نظر ماهیت‌گرایان، برنامه درسی مهم‌تر از آن است که بر پایه مدیریت‌ها و تمایلات اجتماعی زودگذر یا هوس‌های کودکانه تعریف شود (گوتک، ۱۳۹۵: ۴۰۸ و ۴۰۹). از همین جهت است که در میان همه دانش‌ها و مهارت‌ها، ماهیت‌گرایان در مورد اهمیت و ضرورت سه مهارت اصلی (خواندن، نوشتن، و حساب کردن) به‌منزله دانش و مهارت بنیادی اتفاق نظر (Acquah, Adjei, & Mensah, 2017: 3) دارند و بر برنامه‌های درسی ادبیات و حساب در دوره ابتدایی، و تاریخ، علوم طبیعی، ریاضی، ادبیات و زبان در دوره متوسطه تأکید می‌کنند (Blanford, 2010: 12). در زمینه ارزشیابی نیز، آزمون‌های پیشرفت تحصیلی تعیین‌کننده خواهد بود (Gerstein, 2014: 85)؛ Kumral, 2014: 525؛ بر همین مبنای، احراز تسلط در مهارت یا موضوعی مستلزم تلاش و جدیت از جانب یادگیرنده است و تدریس این مهارت و موضوعات مستلزم معلمان کارآزموده و تربیت‌یافته (گوتک، ۱۳۹۵: ۳۹۵ - ۳۹۶). معلم ماهیت‌گرا، در رشته خود یک متخصص و کاردان است و نمونه‌ای از انسان هوشمند اخلاقی است. چنین معلمی قادر به حفظ نظم و انضباط و کنترل در کلاس است. او موضوع درسی را به روش سامانمند و یکپارچه تدریس، و در

- the Curriculum journal, Vol. 8, Article 10.
- Dhawan, M. L. (2005) *Philosophy of Education*. New Delhi: Gyan Publishing House.
- Gerstein, J. (2014). *Moving from education 1.0 through education 2.0 towards education 3.0*. Boise: Boise State University, Educational Technology Faculty Publications and Presentations.
- Harmon, Deborah A & Jones, Toni Stokes. (2005) *Elementary Education: A Reference Handbook*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Kumral, O. (2014) "Philosophical Change in Education: A Desired Primary School Model of Primary School Student Teachers". *International Online Journal of Educational Sciences*, Vol. 6, Issue 3.
- Magrini, J. (2009) "How the Conception of Knowledge Influences Our Educational Practices: Toward a Philosophical Understanding of Epistemology in Education". *Philosophy Scholarship*, Vol. 6. In <http://dc.cod.edu/philosophypub/13>
- Mtthews, G. B. (1990) "Aristotelian Essentialism", *Philosophy and phenomenological research*, Vol. 50.
- Moss, G & Lee, C. (2010) "A Critical Analysis of Philosophies of Education and INTASC Standards in Teacher Preparation". *International Journal of Critical Pedagogy*, Vol. 3. Issue. 2.
- Ozmon, H. A & Johnson, J. C. (1967) *Implications in Children's Reading Material*. Washington, D.C: Bureau of Research, II Value.
- Smith, D. V. (2012) "Gender, Science and Essentialism: the use of science to support single-sex schooling". *International Journal of Gender, Science and Technology*, Vol. 4. Issue. 3.
- Tan, C. (2006) "Philosophical perspectives on education". In Tan, C., Wong, B., Chua, J.S.M. & Kang, T. (Eds.), *Critical Perspectives on Education: An Introduction*. Singapore: Prentice Hall.
- Tupas, J. B. & Pendon, G. P. (2016) "College Teachers' Educational Philosophy: A Step towards Improving Teaching Performance". *IRA-International Journal of Education & Multidisciplinary Studies*, Vol. 3, Issue 3.
- Urban, W. J. (2013) "Anti-progressivism in Education: Past and Present". *International Journal of Progressive Education*, Vol. 9 Issue. 1.
- UZUN, Levent. (2014) "Raising Awareness of Educational Philosophy: Learning and Education in Posthumanistic Philosoph". *Journal of Theory and Practice in Education*, Vol. 10, Issue 3.
- Yablo, S. "Essentialism". *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, Taylor and Francis, in: <https://www.rep.routledge.com/articles/thematic/essentialism/v-1>.
- Zirhlioğlu, G & Yayla, A. (2016) "The Investigation of the Education Philosophy of the Education Faculty Students of Yuzuncu Yil University with the Q Method". *Universal Journal of Educational Research*, Vol. 4, Issue. 9.

سیدرضا بلاغت

عضو هیات علمی دانشگاه سیستان و بلوچستان